

DEZE LOCATIES VERTELLEN SAMEN HET VERHAAL VAN TAAL, KUNST EN CULTUUR VAN DE TWINTIGSTE EEUW TOT HEDEN:

- 1

ANTON PIECK MUSEUM HATTEM | Het Anton Pieck Museum biedt een brede en verdiepende kijk in het werk en leven van de kunstenaar Anton Pieck (1895-1987). antonpieckmuseum.nl
- 2

ATELIERMUSEUM JAC MARIS HEUMEN | Neem een kijkje in het atelier van beeldhouwer Jac Maris (1900-1996) en maak een wandeling door de beeldentuin. marishuis.nl
- 3

CODA APELDOORN | CODA is het culturele hart van Apeldoorn. Een museum, bibliotheek, archief en ExperienceLab onder één dak. coda-apeldoorn.nl
- 4

HEERDER HISTORISCH MUSEUM HEERDE | In de monumentale Villa Jacoba worden onder meer de werken tentoongesteld van het schilderscehtpaar Kleintjes en Langevoord en van pottenbakker Theo Genemans. heerderhistorischevereniging.nl
- 5

HEILIGENBEELDENMUSEUM VORDEN | De Antonius van Paduakerk, de oudst bestaande kerk van Pierre Cuypers, herbergt honderden heiligenbeelden en andere devotionalia en wordt geheel met vrijwilligers gerund. heiligenbeeldenmuseum.nl
- 6

KASTEEL DOORNENBURG | Wist je dat je bij het bezoeken van dit kasteel echt teruggaat naar de sfeer van de Middeleeuwen en dat de televisieserie over ridder 'Floris' er is opgenomen? Je kan die bekijken op de 'Floriszolder' maar ook zien hoe andere ridders en jonkvrouwen in het kasteel geleefd hebben. kasteeldoornenburg.nl
- 7

KASTEEL RUURLO | Ontdek in Kasteel Ruurlo de collectie van topschilder Carel Willink (1900-1983), prachtige presentaties rondom Willink en verrassende tijdelijke tentoonstellingen. museummore-kasteelruurlo.nl
- 8

KRÖLLER-MÜLLER MUSEUM OTTERLO | Dit kunstmuseum geeft een rijk beeld van de twintigste- eeuwse kunstwereld, met werken van onder meer Vincent van Gogh, Claude Monet en Pablo Picasso. krollermuller.nl
- 9

LALIQUE MUSEUM DOESBURG | Ken jij René Lalique (1860-1945) al? Dit museum in Doesburg toont het werk van deze Franse juwelen- en glaskunstenaar en zijn tijdgenoten. laliquemuseum.nl

- 10

MARIUS VAN DOKKUM MUSEUM HARDERWIJK | In de vrolijke schilderijen van Marius van Dokkum komen humor, herkenning en vakmanschap samen. mariusvandokkummuseum.nl
- 11

MUSEUM ARNHEM | Museum Arnhem brengt kunst en mensen samen. Ontdek nieuwe perspectieven en bijzondere verhalen met hedendaagse kunst, mode, sieraden en veel werk van vrouwelijke kunstenaars. museumarnhem.nl
- 12

MUSEUM BOER KIP ZUTPHEN | In deze stadsboerderij vind je de 'naïef realistische' kunstwerken van Herman Kip. Hij schilderde op alles wat hij voorhanden had, zoals meubels, klompen en melkbussen. museumboerkip.nl
- 13

MUSEUM DE SCHEPER EIBERGEN | Ontdek de geschiedenis van Eibergen en omgeving en maak kennis met schrijvers uit de twintigste eeuw, zoals Menno ter Braak en Gerrit Achterberg. museumdescheper.nl
- 14

MUSEUM HENRIETTE POLAK ZUTPHEN | Museum Henriette Polak toont de vitaliteit, kracht en verscheidenheid van figuratieve kunst, gemaakt door diverse kunstenaars. museazutphen.nl/museum-henriette-polak
- 15

MUSEUM LUNTEREN | Naast de vaste exposities presenteert het museum regelmatig wisselexposities over en met hedendaagse kunst, cultuur en historie. Rond verschillende van deze exposities worden lezingen, presentaties of speciale activiteiten voor kinderen georganiseerd. museumlunteren.nl
- 16

MUSEUM MORE GORSSSEL | Museum MORE brengt moderne realistische kunst tot leven, met werken van van twintigste-eeuwse meesters, hedendaagse realisten en jong aanstormend talent. museummore.nl
- 17

MUSEUM STADSKASTEEL ZALTBOMMEL | Het museum presenteert 'art nouveau' meubels en koperwerk, afkomstig uit atelier Onder den Sint Maarten. Ook kun je een deel van de woon- en werkkamer van illustrator Fiep Westendorp bekijken, inclusief creaties uit haar oeuvre. stadskasteelzaltbommel.nl
- 18

MUSEUM VELUWEZOOM | Het museum vertelt het verhaal van de landschapsschilders rond Oosterbeek en de Veluwe kunstenaarsvereniging Pictura Veluvensis (1902-1935). Het museum zoekt naar een nieuwe locatie. Houd de website in de gaten voor meer informatie. museumveluwezoom.nl
- 19

MUSEUMFABRIEK WINTERSWIJK | In deze voormalige textielfabriek vertellen wij verhalen uit de Winterswijkse geschiedenis, waaronder een weverij, verhalen uit de Tweede Wereldoorlog en Winterswijkse kunstenaars als Max van Dam, Louis Nijhuis en Gerrit Komrij en nog veel meer. museumfabriekwinterswijk.nl

- 20

NEDERLANDS OPENLUCHTMUSEUM ARNHEM | In het Nederlands Openluchtmuseum komt geschiedenis tot leven. Maak kennis met ambachtslieden of bezoek een van de authentieke gebouwen zoals de Stacaravan uit Nunspeet. openluchtmuseum.nl
- 21

NEDERLANDS TEGELMUSEUM OTTERLO | De grote en veelzijdige collectie wandtegels en tegeltafels geeft een uniek inkijkje in deze bijzondere tak van Nederlands design. nederlandstegelmuseum.nl
- 22

NOORD-VELUWS KUNSTMUSEUM NUNSPEET | Nunspeet heeft een rijk verleden als kunstenaarsdorp. Dit museum toont het werk van kunstenaars die op de noordelijke Veluwe een inspirerende omgeving vonden. noord-veluws-museum.nl
- 23

OUDE AMBACHTEN & SPEELGOED MUSEUM TERSCHUUR | Bij het Oude Ambachten & Speelgoed Museum kom je meer te weten over uiteenlopende oude beroepen, tradities en ambachten van de twintigste eeuw. ambachtenmuseum.nl
- 24

MUSEUM SJOEL ELBURG | Het museum vertelt de verhalen over het alledaagse Joodse leven in Elburg en de mediene en biedt daarnaast boeiende wisselexposities rond Joodse thema's en kunst. sjoelburg.nl
- 25

STADSMUSEUM HARDERWIJK | Stadsmuseum Harderwijk presenteert wisselende tentoonstellingen waarin moderne en hedendaagse figuratieve kunst centraal staat. stadsmuseum-harderwijk.nl
- 26

STICHTING 'T OUDE KINDERBOEK LOCHEM | De stichting verzamelt en presenteert talloze kinderboeken, en geeft hiermee een beeld van de ontwikkeling van jeugdliteratuur in de twintigste eeuw. stichtingtoudekinderboek.nl
- 27

VALKHOF MUSEUM NIJMEGEN | Valkhof Museum vertelt verhalen op het kruispunt van tijden, mensen, culturen en ideeën. Verhalen over toen en nu. Over kunst en geschiedenis. valkhofmuseum.nl
- 28

VELUWS MUSEUM HAGEDOORNS PLAATSE EPE | In dit museum beleef je de wisselwerking tussen mens en natuur door de jaren heen en de gevolgen voor het landschap en het leven op de Noord-Veluwe. hagedoornsplaatse.nl

- 29

VILLA MONDRIAN WINTERSWIJK | Villa Mondriaan is hét museum over de 'coming-of-age' van Piet Mondriaan, waar zijn vroege werk en dat van andere kunstenaars samen het verhaal vertellen van artistieke ontwikkeling. villamondriaan.nl
- 30

VOERMAN STADSMUSEUM HATTEM | In twee oude herenhuizen in Hattem bewonder je de schilderijen van kunstenaars zoals Jo Koster, Jan Voerman Jr. en Jan Voerman Sr.. voermanstadsmuseumhattem.nl

VERHAAL VAN GELDERLAND in zeven tijdperken en zeven thema's

TIJDPERKEN

- Prehistorie
- Romeinse tijd
- Vroege middeleeuwen
- Graafschap en Hertogdom
- Nederlands gewest
- 19de eeuw
- zoste eeuw tot heden

THEMA'S

- Land & Water
- Zingeving & Levensbeschouwing
- Taal, Kunst & Cultuur
- Kennis & Vernieuwing
- Sociale (on)gelijkheid
- Politiek & Samenleving
- Economie & Uitwisseling

REDACTIE Erfgoed Gelderland
KAART Marjolein Haars (BCL Archaeological Support)
VORMGEVING Studio Maud van Rossum

KIJK VOOR MEER GELDERSE GESCHIEDENIS OP VERHAALVANGELDERLAND.NL

VERHAAL VAN GELDERLAND

provincie Gelderland

Erfgoed Gelderland

De grote variatie aan attracties, evenementen en natuurgebieden trekt publiek van binnen en buiten de provincie

- Recreatiegebied
- Evenementen
- Dierenpark
- Stuifzand
- Heide
- Bos
- Zandgrond
- Moerasbos en veenkussen
- Riervlakte
- Rivier en beek
- Buitenwater
- Huidige provinciegrens
- Huidige landsgrens

20STE EEUW TOT HEDEN

TAAL, KUNST & CULTUUR

VERHAAL VAN GELDERLAND

Kom meer te weten over taal, kunst en cultuur in Gelderland. Bezoek de plekken die deze geschiedenis vertellen en ontdek het Verhaal van Gelderland op locatie

Patents and trademarks used under license: 1720265201
© 2024 erfgoed.nl No. 14645/16

▲ Een populaire Nederlandse televisieserie die in 1969 verscheen was Floris, een jeugdserie van twaalf zwart-wit afleveringen opgenomen bij twee Gelderse kastelen: kasteel Doornenburg en kasteel Hernen. De serie gaat over de strijd tussen de Bourgondiërs en de Geldersen in de vijftiende eeuw, waarbij opmerkelijk genoeg het Bourgondisch perspectief werd gekozen. [Afbeelding: Nationaal Archief]

► Een van de eerste festivals in Gelderland was Popmeeting Lochem in 1968. Het festival werd op Hemelvaartsdag gehouden. [Afbeelding: Foto Tubantia]

▼ De schilder Edzard Koning verbeeldde in dit kunstwerk de omgeving bij Nunspeet. Hij was niet de enige kunstenaar die zich liet inspireren door de landschappen van Gelderland. Velen trokken gewapend met canvas en penseel de natuur in. Zo vereeuwigde bijvoorbeeld de schilder Jan Voerman Sr. de landschappen langs de rivier de IJssel. En de Veluwe beken, sprengen en heuvels waren geliefde onderwerpen voor diverse leden van het in 1902 te Renkum opgerichte kunstcollectief Pictura Veluensis. [Afbeelding: Noord-Veluws Kunstmuseum, Collectie Gemeente Nunspeet, bruikleen particuliere collectie]

EROPUIT!

In de loop van de twintigste eeuw nam het aantal bibliotheken, muziekscholen en musea in rap tempo toe. Er kwamen steeds meer mogelijkheden voor ontspanning en ontmoeting. In de eerste helft van de twintigste eeuw werden tal van verenigingen opgericht voor amateursport en cultuuroefening, zoals sportclubs en zangkoren. Na de Tweede Wereldoorlog groeide de welvaart in Nederland, waardoor mensen meer geld en vrije tijd kregen en de deelname aan zulke sport- en ontspanningsactiviteiten groeide.

Tegelijkertijd hadden de Eerste Wereldoorlog, de Tweede Wereldoorlog en de Koude Oorlog grote impact op het culturele veld. Kunst werd kritischer en reflectiever; kunstenaars gingen in toenemende mate hun ideeën over de wereld uiten via hun werk.

Vanaf de jaren vijftig werden kunst en cultuur ook door de overheid gestimuleerd, omdat ze werden gezien als een middel om burgers te vormen. Via gemeentelijke, provinciale en nationale subsidieregelingen werd er geïnvesteerd in muziek, theater en beeldende kunst. Politici zoals de Arnhemse Bernard Verhoeven (1897-1965) zetten zich actief in voor het belang van kunst en cultuur. Gelderland groeide uit tot een provincie met toonaangevende musea en veel kunst in de openbare ruimte.

In de tweede helft van de twintigste eeuw werd de wereld steeds internationaler. Veel mensen zochten daarom naar een lokaal ankerpunt. Dat leidde tot een opleving van dialecten, regionale festivals en lokale verenigingen. Met de komst van (arbeids)migranten en nieuwkomers kreeg Gelderland ook veel nieuwe tradities en feesten, denk bijvoorbeeld aan het Suikerfeest en de viering van Chinees Nieuwjaar.

In deze eeuw werd de jongerencultuur getypeerd door een opeenvolging van verschillende subculturen, van rock 'n roll in de jaren vijftig tot gabber in de jaren negentig. Zij ontmoetten elkaar in jongerencentra en poppodia in de grote steden. In de buitengebieden openden plattelandsdisco's, ook wel 'dansschuren' genoemd, 's avonds hun deuren voor de jongeren die zochten naar een plek om muziek te maken en te dansen.

Terwijl de wereld veranderde, bleven taal, kunst en cultuur voortdurend een manier om te bepalen wie je bent – als individu en als Gelderlander.

Vrije tijd in Gelderland

In de tweede helft van de twintigste eeuw stegen de inkomens. Hierdoor konden steeds meer gezinnen apparaten aanschaffen, zoals stofzuigers en wasmachines, waardoor huishoudelijk werk lichter werd. Ook werd de werkweek ingekort; mensen kregen naast de zondag nu ook de zaterdag vrij en hadden dus meer vrije tijd. De toename van welvaart en vrije tijd bevorderde de deelname aan allerlei soorten vermaak in de directe omgeving. Al aan het begin van de eeuw waren er nieuwe sport- en zangverenigingen opgericht, die maakten in de naoorlogse jaren een bloeiperiode door. Naast de radio, die al voor de oorlog was opgekomen, konden steeds meer gezinnen zich een nieuw medium van vermaak veroorloven: de televisie. Mensen trokken er steeds vaker op uit. Eerst waren het vooral de welgestelden die uitstapjes en vakanties konden betalen, maar op den duur kwam dit ook voor de massa binnen bereik. Een ritje langs de fruitboomgaarden in de Betuwe, wandelen in de heuvels van Berg en Dal, een

weekendje weg met de tent of naar een vakantie-huisje – voor zowel toeristen als dagjesmensen was er veel te beleven in Gelderland. De vakantieparken en campings schoten als paddenstoelen uit de grond, vooral op de Veluwe. Festival liefhebbers hadden ook geluk. Er werden in Gelderland steeds meer grote festiviteiten georganiseerd. Sommige Gelderse evenementen groeiden uit tot landelijke festivals. Zoals de Nijmeegse Vierdaagse en de Vierdaagsefeesten, het Fruitcorso en Appelpop bij Tiel en de Zwarte Cross in de Achterhoek.

▲ Sommige vakantiegangers gingen graag naar een vaste vakantieplek, daarom werden op veel campings stacaravans geplaatst die het hele jaar bleven staan. Deze Pemberton stacaravan uit ongeveer 1969 werd in 2013 aan het Nederlands Openluchtmuseum geschonken. [Afbeelding: Nederlands Openluchtmuseum]

► Een reisboek voor Gelderland uit 1950, uitgegeven door de Gelderse Vereniging voor Vreemdelingen Verkeer (vrv), [Afbeelding: Geldersch Landschap & Kasteelen]

▲ Langs verschillende Gelderse (snel)wegen zijn kunstwerken geplaatst. Een van de bekendste is het Dansend Vierkant van Marijke de Goey uit 1989 aan de Pleijroute. [Afbeelding: Erik Wannec]

Kunst voor iedereen

Om in Gelderland in aanraking te komen met kunst, moest je in de eerste helft van de twintigste eeuw nog in een van de musea zijn, die veelal ontstaan waren vanuit privécollecties of kleine oudheidkamers. Een typisch fenomeen dat halverwege de twintigste eeuw opkwam, was kunst in de openbare ruimte. Op verschillende plekken verschenen kunstwerken in de buitenlucht, bijvoorbeeld op rotondes. Deze moesten de eenzijdigheid van de wederopbouwarchitectuur doorbreken en wat levendigheid brengen.

Terwijl kunst toegankelijker werd voor een breder publiek, kwamen er in het oosten van Nederland ook meer mogelijkheden om een opleiding te volgen in de creatieve en culturele sector. In Arnhem ontstonden gedurende de twintigste eeuw scholen voor beeldende kunst, dans, toneel, muziek en bouwkunst. Rond 2000 fuseerden deze met opleidingen in Zwolle, Kampen en Enschede tot de kunsthogeschool ARTEZ.

▲ In 1949 organiseerde Arnhem voor het eerst een omvangrijke beeldtentoonstelling in het Sonsbeekpark. Deze tentoonstelling bracht het publiek in aanraking met moderne en conceptuele kunst en kreeg later meerdere edities. Door dit soort evenementen profileerde Arnhem zich steeds meer als culturele hoofdstad van de provincie, met beeldende kunst als speerpunt van de stadspromotie. [Afbeelding: fotograaf Renes, Gelders Archief]

Uit de streek

Als tegenwicht tegen de voortschrijdende modernisering groeide begin twintigste eeuw de waardering voor lokale en regionale tradities. Er ontstond behoefte aan het documenteren en bewaren van klederdrachten, volksverhalen, lokale dialecten en oude ambachten. Schrijvers tekenden streekverhalen op, vaak in dialect. Het Nederlands Openluchtmuseum werd in 1918 opgericht met als doel de streekgebonden plattelandscultuur te tonen. In deze tijd bloeide ook de aandacht voor de streekgeschiedenis op. Met de oprichting van de historische Vereniging Gelre in 1897 kreeg het provinciale verleden meer aandacht. In dorpen en steden ontstonden historische verenigingen en oudheidkamers, vaak gedragen door inwoners die de geschiedenis van hun eigen omgeving wilden begrijpen en bewaren. Evenementen zoals het Bloemencorso in Lichtenvoorde (vanaf 1926) en het Fruitcorso in Tiel (vanaf 1961) brachten dorpen samen rondom hun regionale identiteit. Ook de streektaal

▲ In Lichtenvoorde wordt jaarlijks het kleurrijke Bloemencorso georganiseerd; een optocht van praalwagens die bedekt zijn met bloemen. [Afbeelding: Bloemencorso Lichtenvoorde]

werd zichtbaarder als vorm van streekgebonden trots. Een belangrijke impuls hiervoor kwam van de boerenrockband Normaal, die tijdens een Hemelvaartsconcert in Lochem in 1975 ineens

van het Engels overging naar het Achterhoeks en zo het dialect letterlijk een podium gaf.

Ontdek het zelf

Ga op ontdekkingstocht door de geschiedenis van taal, kunst en cultuur in de twintigste eeuw. In kunstmusea door heel Gelderland maak je kennis met bijzondere kunstenaars en kun je hun werken van dichtbij bekijken, van landschapsschilderijen tot moderne beeldhouwkunst. Kom meer te weten over klederdracht en de plattelandscultuur in de streek- of boerderijmusea in jouw regio. Gelderse musea vertellen tal van verhalen over de bewoners en hun tradities en feesten, en de ontwikkeling daarvan gedurende deze eeuw. Laat je verrassen en beleef het verhaal van Gelderland in het museum.

Van verzameling naar museum

De liefde van Helene Kröller-Müller (1869-1939) voor kunst werd aangewakkerd toen zij een cursus kunstbeschouwing volgde van kunstkenner H.P. Bremmer. Het was een keerpunt in haar leven. Voorheen verzamelde Helene al kunstvoorwerpen, keramiek en antieke meubelen, maar vanaf 1907 richtte ze zich op advies van Bremmer ook op moderne schilderkunst en verwierf ze onder andere veel werk van de schilder Vincent van Gogh. Helene en haar echtgenoot, de schatrijke Rotterdamse havenbaron Anton Kröller, kochten aan het begin van de twintigste eeuw zo'n zeventienduizend hectare grond dat ze inrichtten als landgoed De Hooze Veluwe. Daarnaast maakten ze plannen voor een museum waarin Helenes omvangrijke privécollectie gehuisvest kon worden. In 1938 werd het Kröller-Müller Museum geopend. Later kwam daar nog een beeldentuin bij.

Helene Kröller-Müller was zeker niet de enige kunstverzamelaar in Gelderland. Er waren meer ondernemers die affiniteit hadden met kunst en zelf een verzameling opbouwden. Zo bracht de Enschedese textielfabrikant Jan Herman van Heek zijn collectie laatmiddeleeuwse kunst onder in het door hem gekochte en gerestaureerde Kasteel Huis Bergh in 's-Heerenberg. En Museum MORE met vestigingen in Gorsel en Ruurlo is ontstaan vanuit de privécollecties van zakenman Hans Melchers.

Collecties, verhalen en musea vertellen samen het Verhaal van Gelderland

Verhaal van Gelderland wordt mogelijk gemaakt door provincie Gelderland en is een initiatief van Erfgoed Gelderland, een coöperatie van meer dan 250 Gelderse erfgoedorganisaties. Samen vertellen zij het Verhaal van Gelderland.

provincie
Gelderland

Erfgoed
Gelderland

VERHAAL VAN
GELDERLAND

